

DARIUSZ ADAMCZYK, SYLWESTER BĘBAS, KRAKÓW

CHRZEŚCIJAŃSKIE SACRUM?

Sacrum jest pojęciem odnoszącym się do bliżej nieokreślonej Tajemnicy. W ujęciu religiologicznym jest to rzeczywistość wspólna dla wszystkich religii. A zatem religię można określić jako doświadczenie, spotkanie lub relację człowieka do *sacrum*. Pojęcie *sacrum* znamionuje jakąś tajemną moc, z którą jednak można nawiązać kontakt. W tej perspektywie pojęcie to jest centralną kategorią religijną.¹ Rzeczywistość *sacrum* charakteryzuje się innością od tego, co świeckie, przeciwstawia się rzeczywistości *profanum*. Zawarta jest w nim zatem idea oddzielenia i tajemniczości, ale ma ono również elementy bojaźni, szacunku i miłości.²

Rumuński religioznawca Mircea Eliade wskazuje, że symboliczne i mistyczne doświadczenie świata jest stałym elementem życia ludzkiego. Dzięki takiemu właśnie doświadczeniu człowiek może odkryć i poznać rzeczywistość sakralną. Doświadczenie symboliczno-mityczne jest fundamentalnym doświadczeniem ludzkim.³ Doświadczenie spotkania z *sacrum* należy do najgłębszych warstw tożsamości człowieka. Rzeczywistość *sacrum* nie jest bowiem dana człowiekowi wprost. Jej objawienie dokonuje się w symbolach i mitach. Człowiek odczytuje znaki *sacrum* i wydziela je z przestrzeni, w której odbywa się jego codzienna egzystencja. A zatem w przestrzeni świeckiej są

¹ Por. Z. J. Z d y b i c k a, *Człowiek i religia. Zarys filozofii religii*, Lublin 1977, s. 199n.; R. O t t o, *Świętość. Elementy irracjonalne w pojęciu bóstwa i ich stosunek do elementów racjonalnych*, Wrocław 1993, s. 39n.; T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, Kraków 2008, s. 7.

² Por. A. B y s t r y, *Świętość*, w: Z. P a w ł a k (red.), *Katolicyzm A-Z*, Poznań 1994, s. 364 nn.

³ Por. M. E l i a d e, *Traktat o historii religii*, Łódź 1993, 7-8; T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 8 n.

obszary święte. Podobnie dzieje się z czasem świętym wydzielonym z czasu świeckiego.⁴

Odniesienie do sfery *sacrum* jest związane z religią. Ta zaś nadaje ostateczny sens ludzkiej egzystencji. Odrzucenie przez człowieka *sacrum* i wartości z nim związanych powoduje zgubne skutki. Przejawia się to w poczuciu braku stabilizacji życiowej lub iluzji ludzkiej doskonałości i nieskończonych możliwości człowieka, albo też do złudnego przekonania, że wszystko jest dobre. Tymczasem człowiekowi towarzyszy potrzeba ostatecznych wyjaśnień rzeczywistości, których dostarcza mu religia. Tak więc eliminowanie *sacrum* z kultury powoduje jej poważne zubożenie.⁵

Warto jednak zwrócić uwagę na radykalne przeciwstawienie sfery *sacrum* i sfery *profanum* oraz na wynikający z tego wyraźny dualizm związany z ludzką egzystencją, która jest niejako rozdarta między tymi dwoma sferami.⁶ W tej perspektywie można odkryć zasadnicze rysy religii pogańskich. Jednak odcinają się one już nawet od głównego nurtu starotestamentowej religii Izraela, w której również podejmowane jest zagadnienie świętości wynikające z doświadczenia narodu wybranego, ale sięga ona głębiej, ukazując Boga trzykroć Świętego. Z tego wynika również oryginalność chrześcijańskiego pojęcia *sacrum*, które ma swoje źródło w myśli judaizmu biblijnego.⁷

Bóg święty

W Piśmie Świętym w znaczeniu ścisłym określenie „święty” odnosi się tylko do Boga. Tylko On jest określany hebrajskim *qadoš* („święty”). Natomiast termin *qodeš* („rzecz święta”, „świętość”) odnosi się do świętości osób, przedmiotów, miejsc i czasów. Słowo *qodeš* wywodzi się prawdopodobnie od rdzenia oznaczającego „ciąć”, „oddzielać”. Sugeruje to myśl o oddzieleniu świętości od tego, co nosi

⁴ Por. *tamże*, s. 9 n.

⁵ Por. *tamże*, s. 11 n.

⁶ Por. J. A. K ł o c z o w s k i, *Doświadczenie religijne*, Znak 25/1973, s. 1230.

⁷ Por. T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 12 n.

nazwę *profanum*. Wskazuje jednocześnie na wpływy ościennych narodów pogańskich.⁸

Świętość Boga Jahwe, opisana w wizji proroka Izajasza (por. Iz 6,1-5), jest nie tyle jednym z przymiotów, ile samą Jego istotą. Z tego opisu wynika, że jest On nieskończenie doskonały, w pełni transcendentny, przewyższający swoją chwałą wszystko, co stworzone. W wizji Izajasza Serafini oddając Bogu chwałę wołają: „Święty, Święty, Święty jest Pan Zastępów. Cała ziemia pełna jest Jego chwały” (w. 3b). Serafini dwoma skrzydłami zakrywają swoją twarz w obliczu Boga (w. 2). Świadczy to o Jego nieskończonej odległości także od istot duchowych. Bóg napełnia całą ziemię swoją chwałą. W religii Izraela, w opisie obrazu Boga, występuje także podkreślenie Jego transcendencji w aspekcie moralnym. Prorok odczuwa bowiem swoją niegodność wobec absolutnej doskonałości moralnej Boga.⁹ Świętość i transcendencja Boga opisana jest także w Apokalipsie świętego Jana: „Doznałem natychmiast zachwycenia: A oto w niebie stał tron i na tronie ktoś zasiadał. A Zasiadający był podobny z wyglądu do jaspisu i do krwawnika, a tęcza dokoła tronu – podobna z wyglądu do szmaragdu. Dokoła tronu – dwadzieścia cztery trony, a na tronach dwudziestu czterech siedzących Starców, odzianych w białe szaty, a na ich głowach złote wieńce. A z tronu wychodzą błyskawice i głosy, i gromy, i płonie przed tronem siedem lamp ognistych, które są siedmiu Duchami Boga. Przed tronem – niby szklane morze podobne do kryształu, a w środku tronu i dokoła tronu cztery Zwierzęta pełne oczu z przodu i z tyłu: Zwierzę pierwsze podobne do lwa, Zwierzę drugie podobne do wołu, Zwierzę trzecie mające twarz jak gdyby ludzką i Zwierzę czwarte podobne do orła w locie. Cztery Zwierzęta – a każde z nich ma po sześć skrzydeł – dokoła i wewnątrz są pełne oczu, i nie mają spoczynku, mówiąc dniem

⁸ Por. J. de Vaux, *Święty*, w: X. Leon-Dufour (red.), *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1990, s. 972; Z. Pawlak, *Świętość. Ujęcie biblijno-teologiczne*, w: t e n ż e (red.), *Katolicyzm A-Z*, s. 365.

⁹ Por. T. Jelonek, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 17; A. Jankowski, *Biblijne pojęcie świętości człowieka*, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 37/1984, s. 111.

i nocą: Święty, Święty, Święty, Pan Bóg wszechmogący, Który był i Który jest, i Który przychodzi” (Ap 4,2-8).

Bóg zasiada w niebie na tronie (w. 2), który jest symbolem panowania i majestatu. Drogocenne kamienie, otoczenie tronu Boga, tęcza, błyskawice, głosy i gromy (ww. 3-5) również mają swoją symbolikę, składającą się na podkreślenie transcendencji Boga, Jego inności. Cztery zwierzęta (w. 6-8) reprezentują całość stworzenia, cały wszechświat (jego cztery strony). Ich wychwalanie trzykrotnie Świętego ma na celu podkreślenie pełni Świętości Boga.¹⁰

Podobny obraz znajduje się w Księdze Wyjścia, w opisie teofanii synajskiej (Wj 19,16-22; 20,18n.). Wtedy Bóg przychodzi, aby zbliżyć się do ludu i zawrzeć z nim przymierze. Chce bowiem wprowadzić naród wybrany w sferę swojej świętości. Ukazany przez autora biblijnego w tym opisie obraz Boga podkreśla Jego potęgę. Jednakże ma on również na celu skłonienie ludzi do polegania na Bogu, do przyjęcia Jego praw i nakazów będących treścią przymierza, a także do przyjęcia Jego odrębności, inności i osobowej transcendencji.¹¹

Świętość Boga Jahwe jest potęgą przerażającą i tajemniczą, gotową zniszczyć wszystko, co się do niej zbliża (por. 1Sm 6,19n.). Święty Bóg jest jednak również w stanie zsyłać błogosławieństwa (ww. 7-11). Całkowita odmienność Boga jest źródłem grozy, strachu, ale i wyjaśnieniem Jego miłosierdzia. Świętość Boga Jahwe objawia się zatem również w miłości i przebaczeniu: „Nie chcę, aby wybuchnął płomień mego gniewu i Efraima już więcej nie zniszczę, albowiem Bogiem jestem, nie człowiekiem; pośrodku ciebie jestem Ja – Święty, i nie przychodzę, żeby zatracać” (Oz 11,9). Miłość Boża jest wolna od elementu egoizmu. Jest zatem niezmienna i nie może być destrukcyjna. Sama natura Boża zawiera cierpliwość i niejako

¹⁰ Por. T. Jelonek, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 17 n.; A. Jankowski, *Biblijne pojęcie świętości człowieka*, s. 166 n.

¹¹ Por. J. de Vaux, *Święty*, s. 973; T. Jelonek, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 18 n.

konieczność przebaczenia. Pod tym względem teologia Ozeasza jest już bliska teologii Nowego Testamentu.¹²

Ten niedostępny Bóg wypełnia przepaść, jaka istnieje między Nim a stworzeniami. Jahwe jest bowiem „Świętym Izraela” (Iz 10,20; por. 17,7). To On jest oparciem, radością, siłą, zbawieniem, odkupieniem tego narodu, z którym związał się specjalnym przymierzem: „Nie lękaj się, bo Ja jestem z tobą; nie trwóż się, bom Ja twoim Bogiem. (...) Albowiem Ja, Pan, twój Bóg, ująłem cię za prawicę mówiąc ci: «Nie lękaj się, przychodzę ci z pomocą». Nie bój się, robaczku Jakubie, nieboraku Izraelu! Ja cię wspomagam – wyrocznia Pana – odkupicielem twoim – Święty Izraela. Oto Ja przemieniam cię w młockarskie sianie, nowe, o podwójnym rządzie zębów: ty zmlóćisz i wykruszysz góry, zmienisz pagórki w drobną sieczkę; ty je przewiejesz, a wicher je porwie i trąba powietrzna rozmiecie. Ty natomiast rozradujesz się w Panu, chlubić się będziesz w Świętym Izraela. Nędzni i biedni szukają wody, i nie ma! Ich język wysechł już z pragnienia. Ja, Pan, wysłucham ich, nie opuszczę ich Ja, Bóg Izraela. Każę wytrysnąć strumieniom na nagich wzgórzach i źródłom wód pośrodku nizin. Zamienię pustynię na pojezierze, a wyschniętą ziemię na wodotryski. Na pustyni zasadzę cedry, akacje, mirty i oliwki; rozkrzewię na pustkowiu cyprysy, wiązy i bukszpan obok siebie. Ażeby widzieli i poznali, rozważyli i pojęli wszyscy, że ręka Pańska to uczyniła, że Święty Izraela tego dokonał” (Iz 10,10a.13-20).¹³

Bóg Jahwe to nie tylko *numinosum tremendum* i *fascinosum*, ale również Osoba. Mimo swego oddzielenia od ludu zstępujący na górę Synaj Jahwe przemawia do niego za pośrednictwem Mojżesza (Wj 20,19). Ludzie nie mogą jednak przekroczyć określonej odległości od Boga. Podobnie kapłani, którzy kiedy indziej mogą zbliżyć się do

¹² Por. S. Ł a c h, *Księgi proroków mniejszych: Ozeasza, Joela, Amosa, Abdiasza, Jonasz, Micheasza. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań 1968, s. 49; J. de V a u x, *Święty*, s. 973; D. J. M c C a r t h y, R. E. M u r p h y, *Księga Ozeasza*, w: W. C h r o s t o w s k i (red. wyd. pol.), *Katolicki komentarz biblijny*, Prymasowska Seria Biblijna 17, Warszawa 2001, s. 813.

¹³ Por. J. de V a u x, *Święty*, s. 973.

rzeczy świętych, teraz również nie mogą przekroczyć określonej linii. Bóg rozmawia z Mojżeszem. Autorzy biblijni wyraźnie podkreślają, że jest to osobowe spotkanie ludzkiego „ja” z Boskim „Ty” (por. Wj 3-4.19-20; Lb 12,7n.).¹⁴

Świętość Boga suponuje to wszystko, co ma On w swoim bogactwie i pełni życia, w swojej potędze, transcendencji i dobroci. Jest ona charakterystyczna dla Boga jako takiego, dlatego nawet Jego imię jest święte (por. Wj 3,14; Am 2,7; Ps 33,21).¹⁵ Imię wiąże się bowiem z osobowością, określa ono osobę, jej naturę. Święty Bóg ma Święte Imię, które Go wyraża. Jest ono tożsame z Nim, dlatego w świątyni przebywa Imię Boga (por. Pwt 12,5; 1Krl 8,29). Jedno z przykazań Dekalogu odnosi się do czci Bożego Imienia: „Nie będziesz wzywał Imienia Pana, Boga twego, do czczych rzeczy, gdyż Pan nie pozostawi bezkarnie tego, który wzywa Jego Imienia do czczych rzeczy” (Wj 20,7). W innym zaś miejscu czytamy: „Ktokolwiek bluźni Imieniu Pana, będzie ukarany śmiercią. Cała społeczność ukamieniuje go. Zarówno tubylec, jak i przybysz będzie ukarany śmiercią za bluźnierstwo przeciwko Imieniu” (Kpł 24,16).¹⁶

Objawienie przez Boga świętości Jego Imienia jest motywem Bożego działania. Tę myśl szczególnie wyraźnie ukazuje prorok Ezechiel. Cześć Bożego Imienia zostaje naruszona przez sprzeniewierzenia i grzechy. Dlatego czyny te muszą być ukarane. Bóg zsyła kary i zbawia w celu podkreślenia świętości swojego Imienia. Izrael jest ratowany ze względu na nienaruszalność Imienia Bożego, dlatego aż osiemdziesiąt sześć razy w Księdze Ezechiela autor używa zwrotu „poznają, że Ja jestem Pan”.¹⁷ Celem Bożego objawienia jest uznanie Boga Jahwe za jedyne, prawdziwego Boga.

W Nowym Testamencie świętość Jezusa Chrystusa jest ściśle powiązana z Jego Boskim pochodzeniem (por. Mt 1,18; Łk 1,35)

¹⁴ Por. T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 18 n.

¹⁵ Por. J. d e V a u x, *Święty*, s. 973.

¹⁶ Por. T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 20 n.

¹⁷ Por. *tamże*, s. 21 n.

i obecnością w Nim Ducha Świętego.¹⁸ Objawia się On przez swoje dzieła. Cuda Jezusa i Jego nauka są nie tyle znakami Jego potęgi, ile raczej wyrazami Jego Świętości. Wobec Jezusa człowiek czuje się grzesznikiem, tak samo, jak wobec Boga (Łk 5,8 por. Iz 6,5). Jezus jest Świętym w pełnym słowa tego znaczeniu (Dz 3,14n.; Ap 3,7; 6,10). Świętość Jezusa jest tożsama ze Świętością Boga (por. J 17,11). Jest to ta sama potęga duchowa z cudownymi przejawami i ta sama tajemnicza głębia. Jezus miłuje swoich uczniów, aż do oddania za nich własnego życia. W ten sposób dzieli się z ludźmi swoją Świętością: „A za nich Ja poświęcam w ofierze samego siebie, aby i oni byli uświęceni w prawdzie” (J 17,19).¹⁹

Bóg uświęcający

Wszystkie podmioty biorą swoją sakralność od Boga. Bóg jest oddzielony od wszystkiego innego. W owym oddzieleniu zawiera się idea Jego transcendencji. Bóg wszystko przewyższa, dlatego pozostaje w sferze świętości.²⁰ Do tej sfery tylko Bóg wprowadza stworzenia, które uczestniczą w Jego Świętości.²¹ Święty Bóg jest źródłem wszelkiej świętości. Świętość Boga jest źródłem świętości człowieka i warunkuje ją. Warunkiem świętości człowieka jest jego łączność z Bogiem. Odbywa się to na zasadzie łaski uświęcenia. Świętość człowieka jest zatem darem absolutnie nadprzyrodzonym. Przez uczestnictwo w świętości Boga człowiek zostaje przemieniony i niejako wyniesiony ponad własną naturę.²²

Bóg Jahwe wybiera Izraela spośród innych narodów. Staje się on szczególną własnością Boga, „ludem świętym” (Pwt 26,19). Bóg objawia się temu ludowi, towarzyszy mu nawet podczas niewoli (por. Ez 1,1-28). Jest to obecność czynna. Bóg sprowadza na swój

¹⁸ Por. Z. Pawlak, *Świętość. Ujęcie biblijno-teologiczne*, s. 365.

¹⁹ Por. J. de Vaux, *Święty*, s. 975 n.

²⁰ Por. A. Janowski, *Biblijne pojęcie świętości człowieka*, s. 109.

²¹ Por. T. Jelonk, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 14 n.

²² Por. Z. Pawlak, *Świętość. Ujęcie biblijno-teologiczne*, s. 365.

lud prawdziwą godność, która zobowiązuje do świętości moralnej. Jahwe ogłasza Prawo, aby ten lud uświęcić (Kpł 23,3nn.). Na Boże pragnienie uświęcenia Izrael powinien odpowiedzieć wysiłkiem uświęcania się. Chodziło o oczyszczenie polegające na uwolnieniu się od tego, co nie może współistnieć ze świętością Boga i wytrwanie w tym stanie celem wejścia do królestwa eschatologicznego (Dn 7,18-22).²³

W Piśmie Świętym znajdują się osoby, które zostały przeznaczone wyłącznie do służby Bogu. Od Niego otrzymują one świętość przez uczestniczenie w Jego Świętości, mimo nieskończonego dystansu. Idea uczestniczenia pewnej sfery w *sacrum* jest obecna we wszystkich religiach. Ujęcie biblijne również w tej kwestii nie jest pozbawione oryginalności.²⁴

W Starym Testamencie do uczestnictwa w *sacrum* na zasadzie szczególnego wyłączenia są przeznaczeni zwłaszcza kapłani, lewici, prorocy. W Księdze Kapłańskiej znajduje się opis wprowadzenia Aarona i jego synów w czynności kapłańskie: „Wtedy Mojżesz kazał się przybliżyć Aaronowi i jego synom i obmył ich wodą. Ubrał go w tunikę, opasał go ozdobnym pasem, włożył na niego wierzchnią szatę, na niej umieścił jeszcze efod, opasał go przepaską efodu i przymocował go nią. Potem umieścił na nim pektorał i włożył do pektorału urim i tummim. Włożył mu na głowę tiarę i przymocował na przedniej stronie tiary blachę złotą, święty diadem, tak jak nakazał Pan Mojżeszowi. Potem Mojżesz wziął oliwę namaszczenia, namaścił przybytek wraz ze wszystkim, co w nim było, i poświęcił te rzeczy. Także pokropił nią siedem razy ołtarz i namaścił ołtarz razem z całym jego sprzętem, również kadz na wodę i jej podstawę, aby je poświęcić. Potem wylał trochę oliwy namaszczenia na głowę Aarona i namaścił go, aby go poświęcić. Następnie Mojżesz kazał synom Aarona przybliżyć się, włożył na nich tuniki, przepasał ich ozdobnymi pasami i okrył ich głowy mitrami, tak jak Pan nakazał Mojżeszowi” (8,6-13).

²³ Por. J. de Vaux, *Święty*, s. 974 n.

²⁴ Por. T. Jelonck, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 23.

Autor wyraźnie zaznacza, że obrzęd ten odbył się według wskazań Boga (w. 9b). To Bóg wprowadza Aarona i jego synów w Jemu tylko właściwą sferę *sacrum*. Po namaszczeniu Aarona i jego synów (por. w. 30), Mojżesz przekazuje im słowo Pana: „Tak jak dzisiaj uczyniono, tak Pan nakazał czynić, aby dokonać za was przebłagania. Przez siedem dni będziecie siedzieć przy wejściu do Namiotu Spotkania dzień i noc na straży Pana, abyście nie pomarli. Taki nakaz otrzymałem”. Aaron i jego synowie uczynili to wszystko, co Pan nakazał im przez Mojżesza (wv. 34-36). Opisany obrzęd wprowadzenia w posługę kapłańską akcentuje oddzielenie Aarona i jego synów od innych spraw. Ta idea oddzielenia jest wyrażona również przez stawiane starotestamentowym kapłanom wymagania (rozdz. 21).²⁵

Również prorocy byli specjalnie powołani do swojej misji, dlatego ich uczestnictwo w *sacrum* miało charakter oddzielenia. W opisach powołania proroków Bóg zostaje ukazany jako przewyższający wszystko, transcendentny, budzący trwogę, dający udział w swojej świętości (por. Iz 6; Jr 1,4-10; Ez 1). Autorzy przez zawarte w tych opisach obrazy podkreślają w Bożej transcendencji element *tremendum*.²⁶

Prorocy zostają oddzieleni od swojego środowiska przez powołanie. Prorok ma być znakiem dla otoczenia. To zaś wymaga elementu oddzielenia. Odpowiadając na to powołanie, prorok uczestniczy w *sacrum*, a jednocześnie znajduje się w sytuacji oddzielenia, co pozbawia go uczestnictwa w tym, co dla innych jest czymś normalnym i naturalnym: „Pan skierował do mnie następujące słowo: «Nie weźmiesz sobie żony i nie będziesz miał na tym miejscu ani synów, ani córek. (...) Nie wchodź do domu żałoby, nie chodź opłakiwać i żałować ich (...). Nie wchodź też do domu, gdzie się odbywa uczta, by zasiąść z nimi do jedzenia i picia»” (Jr 16,1n.5.8; por. 15,17; 20,7.11.18; Ez 24,15-18).²⁷

W Nowym Testamencie ofiara Chrystusa uświęca wiernych Jego wyznawców. Zostaje im przekazana rzeczywista świętość, która

²⁵ Por. *tamże*, s. 24 n.

²⁶ Por. *tamże*, s. 28 n.

²⁷ Por. *tamże*, s. 29 n.

pochodzi od Świętego (por. 1Kor 1,30; Ef 5,26; 1J 2,20). W ten sposób chrześcijanie mają udział w zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa i w Jego wiecznym życiu. Stają się więc „świętymi w Chrystusie” (1Kor 1,2; Flp 1,1) dzięki zamieszkałemu w nich Duchowi Świętemu (1Kor 3,16 n.; Ef 2,22). To Duch Święty jest głównym sprawcą uświęcenia człowieka. Jego trwała obecność zagwarantowana przez Chrystusa sprawia, że odkupieni trwają w prawdziwej wspólności z Bogiem (2Kor 13,13). Są oni „świętyniami Ducha Świętego”, „świętyniami Boga” (1Kor 6,11.20; por. 3,16n.). Święty Paweł pisze: „Albowiem wszyscy ci, których prowadzi Duch Boży, są synami Bożymi. Nie otrzymaliście przecież ducha niewoli, by się znowu pogrążyć w bojaźni, ale otrzymaliście ducha przybrania za synów, w którym możemy wołać: «Abba, Ojcze!» Sam Duch wspiera swym świadectwem naszego ducha, że jesteśmy dziećmi Bożymi. Jeżeli zaś jesteśmy dziećmi, to i dziedzicami: dziedzicami Boga, a współdziedzicami Chrystusa, skoro wspólnie z Nim cierpimy po to, by też wspólnie mieć udział w chwale” (Rz 8,14-17).²⁸

Chrześcijanie mają zatem w sobie zawsze źródło świętości Bożej. Są nie tylko prorokami, którzy pozostawali przez pewien czas pod działaniem Ducha Świętego (Łk 1,15; 7,28), lecz są dziećmi Bożymi. Przez Ducha Świętego chrześcijanie uczestniczą w świętości samego Boga. Tworzą „święty naród” (1P 2,9; por. Ef 2,21). Świętość chrześcijan domaga się całkowitego zerwania z grzechem. Święty Paweł pisze: „Albowiem wołą Bożą jest wasze uświęcenie” (1Tes 4,3a). Wyznawcy Chrystusa mają zatem postępować według świętości, która jest z Boga, a nie według mądrości doczesnej (por. Rz 6,19; 1Kor 6,9 nn.; 2Kor 1,12; Ef 4,30-5,1; Tt 3,4-7).²⁹

Kapłani, lewici, prorocy, chrześcijanie, zostali odłączeni i weszli w sferę *sacrum*. Zostali odłączeni, by całkowicie należeć do Boga. To sam Bóg ich powołuje i rozciąga nad nimi swoją Świętość, dlatego są oni poświęceni, konsekrowani. Oprócz osób w Piśmie Świętym znajdują się także wzmianki o przedmiotach poświęconych Bogu. Są

²⁸ Por. J. de Vaux, *Święty*, s. 976.

²⁹ Por. *tamże*.

to święte rzeczy, które również zostały wybrane przez Boga: oliwa do świecznika, namaszczenie olejem (Wj 27,20n.; 30,22-33), kadzidło (Wj 30,34-38), a także przedmioty związane z kultem.³⁰

Autor biblijny pisze: „I namaścisz nim Namiot Spotkania i Arkę Świadectwa, i stół oraz wszystkie jego naczynia, a także świecznik z wszystkimi przyrządami należącymi do niego, ołtarz kadzenia i ołtarz całopalenia z tym wszystkim, co do niego należy, kadź i jej podstawę, aby się stały bardzo święte; i stanie się święty każdy, ktokolwiek się ich dotknie” (Wj 30,26-29). Wykonanie tych przedmiotów miało się odbyć zgodnie ze szczegółowymi wskazaniem Boga. Troska o dokładność ich wykonania w najdrobniejszych szczegółach świadczy o ich oddzieleniu i przeznaczeniu do celów kultycznych. Należą one do sfery *sacrum*. Decyzja znów należy do Boga, podobnie jak w przypadku poszczególnych części stroju kapłańskiego, które również służyły do sprawowania kultu. Wszystkie te przedmioty były wyłączone z użytku świeckiego.³¹

Szczególnym potwierdzeniem faktu, że *sacrum* jest *tremendum* była Arka Przymierza, symbol obecności Boga. Budzi ona trwogę, ponieważ nieodpowiednie zbliżenie się do niej powoduje śmierć (por. 2Sm 6,3-11). Jednak ludziom „o twardym karku” potrzeba było takich przedmiotów, aby unaocznili im prawdę o Bogu, do którego nie wolno zbliżać się zuchwale. Sfera Świętości jako odłączona i odrębna, musi budzić lęk. Jest to lęk wobec *tremendum*. Jednak Bóg budzący trwogę jest jednocześnie łaskawy i bliski swemu ludowi, przychodzi ze swoją łaską do człowieka (w. 11).³²

Ze sferą *sacrum* w religii Izraela są także związane ofiary oraz sposób ich składania. W Księdze Kapłańskiej znajdują się szczegółowe przepisy dotyczące postępowania podczas składania ofiar. Warto podkreślić, że każdy gest miał określony sens sakralny. Starotestamentalne ofiary podkreślały świętość Boga oraz potrzebę oczyszczenia człowieka z grzechu. Zewnętrznym obrzędem winna

³⁰ Por. T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 36 n.

³¹ Por. *tamże*, 44 n.

³² Por. *tamże*, s. 47

towarzyszyć ofiara duchowa. Dlatego prorocy często podkreślają, aby nie zagubić się w rytualizmie (por. Oz 6,6). Złożenie ofiary ma wyrażać człowieka – ofiarnika. Ofiary są nakazane przez Boga i mają związek z zawartym z Nim przymierzem. Są składane w celu uznania zależności od Boga, podtrzymania wspólnoty z Nim, wyrażenia Mu wdzięczności lub przebłagania za grzechy. Ostatecznym celem ofiary jest uświęcenie człowieka.³³

Do sfery *sacrum* należą także święte miejsca, które są wyłączone z użytku powszechnego.³⁴ Podobnie jest z czasem.³⁵ W Piśmie Świętym to Bóg określa miejsca święte. On mówi do Mojżesza: „Nie zbliżaj się tu! Zdejm sandały z nóg, gdyż miejsce, na którym stoisz, jest ziemią świętą” (Wj 3,5). Świętość miejsca w znaczeniu oddzielenia jest szczególnie wyraźna w opisie teofanii synajskiej (19,16-24). Miejsca święte w Starym Testamencie były związane z kultem. Takim szczególnie miejscem była świątynia jerozolimska.³⁶

Jeśli chodzi o święty czas, to w Dekalogu znajduje się przykazanie o świętowaniu dnia świętego. Jest to szczególny czas, zarezerwowany dla Boga. „Pamiętaj o dniu szabatu, aby go uświęcić. Sześć dni będziesz pracować i wykonywać wszystkie twe zajęcia. Dzień zaś siódmy jest szabatem ku czci Pana, Boga twego. Nie możesz przeto w dniu tym wykonywać żadnej pracy ani ty sam, ani syn twój, ani twoja córka, ani twój niewolnik, ani twoja niewolnica, ani twoje bydło, ani cudzoziemiec, który mieszka pośród twych bram. W sześciu dniach bowiem uczynił Pan niebo, ziemię, morze oraz wszystko, co jest w nich, w siódmym zaś dniu odpoczął. Dlatego pobłogosławił Pan dzień szabatu i uznał go za święty” (Wj 20,8-11). W Starym Testamencie wyznaczone zostały także inne święta (por. Wj 23; Kpł 23; Pwt 16,16; 1Mch 4,36-59). W pierwotnym chrześcijaństwie główny

³³ Por. *tamże*, s. 49 n.

³⁴ Por. M. E l i a d e, *Traktat o historii religii*, s. 15.

³⁵ Por. *tamże*, s. 86 n.

³⁶ Por. T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 52 n.

czas święty został zmieniony na niedzielę z racji zmartwychwstania Chrystusa.³⁷

Budowla kościelna służy do ściśle określonego celu, jakim jest nim kult. To właśnie kult jednoczy ludzi, ich wspólnemu przebywaniu nadaje godność, jedność i ważność. Wspólnota zbiera się, by słuchać słowa Bożego i przypieczętować je składaną ofiarą. Chodzi o zaistnienie oraz uobecnianie przymierza między Bogiem a człowiekiem. Takie jest znaczenie słowa *ecclesia*, czyli zgromadzenia zwołanego ludu Bożego. Taki jest obraz synagogi ukazany w Starym i wspólnoty w Nowym Testamencie.³⁸

Wszystkie te rzeczy są święte, lecz mogą mieć różne stopnie świętości. Jest to uzależnione od tego, jak silne jest ich powiązanie z Bogiem. Świętość osób i rzeczy nie jest tego samego rodzaju, jak Świętość Boga. Należy zatem odróżnić świętość prawdziwą, którą ma jedynie Bóg, od konsekracji, na mocy której pewne osoby, czy rzeczy zostają wyłączone ze zwykłego życia, a umieszczone w stanie, gdzie Świętość Boga jest zasłaniana i objawiana zarazem.³⁹

* * *

Chrześcijańskie pojęcie świętości jest pojęciem oryginalnym i o wiele bogatszym niż treść zawarta w samym określeniu *sacrum*. Nie ogranicza się bowiem do określania świętości przez samo tylko negowanie *profanum*, ani też do samego tylko ukazywania reakcji człowieka na to, co Boskie. W Piśmie Świętym zawarte jest objawienie Boga, dlatego określa ono świętość u samych jej źródeł. Bóg jest bowiem źródłem, od którego pochodzi i do którego odnosi się wszelka świętość. Problem natury świętości jest ostatecznie problemem tajemnicy samego Boga i Jego udzielania się ludziom. To Bóg czyni świętymi osoby, miejsca, czasy lub przedmioty. Owa pochodna

³⁷ Por. J. R a t z i n g e r, *Duch liturgii*, Poznań 2002, s. 88n.; T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 55n.

³⁸ Por. J. R a t z i n g e r, *Duch liturgii*, s. 59 n.

³⁹ Por. J. d e V a u x, *Święty*, s. 974.

świętość staje się rzeczywistą i przybiera charakter wewnętrzny dzięki łasce Ducha Świętego.⁴⁰

W odniesieniu do Boga ukazanego w Piśmie Świętym ściśle łączą się ze sobą takie Jego cechy jak: *numinosum* i doskonałość. Tym różni się On od amoralnych bóstw pogańskich.⁴¹ Oryginalność myśli biblijnej jest ukazana również przez zwrócenie uwagi na osobową transcendencję Boga. Oparte na Piśmie Świętym chrześcijaństwo przejmując biblijne pojęcie świętości, która rozciąga się na całe stworzenie również dzięki tajemnicy wcielenia. Transcendentny, Święty Bóg przyjmuje ludzkie ciało i staje się Człowiekiem. W ten sposób On sam uświęca ludzką naturę, a zarazem cały wszechświat.⁴²

Jedynie w pełni słowa tego znaczeniu Świętym jest Bóg. Wszystko inne może jedynie w tej świętości Boga uczestniczyć. Bóg powołuje wszystkie inne byty do istnienia, przyłączając je tym samym do swojej sfery świętości. Daje im w niej udział. Dlatego wszystko, co zostało stworzone przez Boga, jest dobre (por. Rdz 1–2). Jednak ów porządek świętości rozciągniętej na całe stworzenie został naruszony przez grzech. Zaistniała w ten sposób sytuacja wprowadza rozłam, ponieważ grzech nie należy do sfery Bożej. *Sacrum* w ujęciu biblijnym obejmuje w zasadzie wszystko z wyjątkiem sfery grzechu. Ta zaś sfera jest nie tyle tożsama z *profanum*, ile raczej stanowi radykalne zaprzeczenie świętości. Sfera grzechu nie jest bowiem zwyczajnym, normalnym stanem ludzkiego życia, chociaż dla wielu takim się staje. Jednak w perspektywie religii chrześcijańskiej opartej na Piśmie Świętym człowiek nigdy nie powinien wychodzić poza sferę *sacrum*⁴³.

Grzeszny człowiek nie może stanąć wobec Świętego Boga, który jest Miłością i budzi lęk. Dlatego główne przesłanie Pisma Świętego i chrześcijaństwa dotyczy porzucenia grzechu i powrotu do Boga dającego świętość. W Starym Testamencie zawarta jest idea Reszty,

⁴⁰ Por. *tamże*, s. 972.

⁴¹ Por. A. J a n k o w s k i, *Biblijne pojęcie świętości człowieka*, s. 111.

⁴² Por. T. J e l o n e k, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 20, 71.

⁴³ Por. *tamże*, s. 60n.

która zostanie zachowana, aby z niej wyszedł Mesjasz, który będzie nie tylko głosił nawrócenie, ale doprowadzi ludzi do sfery Bożej. Owym Mesjaszem zapowiadany w Starym Testamencie jest Jezus Chrystus. Wzywa On ludzi do doskonałości na wzór Ojca: „Bądźcie więc wy doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski” (Mt 5,48). W ten sposób Świętość Boga staje się nie tylko motywem postępowania, ale i jego miarą (por. Kpł 19,2). Do tej miary każdy winien dorastać. Każdy ma taką możliwość dzięki zbawczemu dziełu Syna Bożego. Tylko w Chrystusie ludzie są zdolni wejść w sferę Bożej świętości.⁴⁴

Świętość Boga stanowi wezwanie dla każdego człowieka do osiągnięcia z Nim komunii przez świętość moralną. Grzesznicy bowiem pozostaną na zewnątrz i nie będą mieli udziału z Ojcem. W ten sposób sfera świętości Boga jest rozszerzona tak dalece, że poza nią znajduje się tylko sfera grzechu. Na tym właśnie polega oryginalność chrześcijańskiego rozumienia świętości, została rozszerzona na wszystkie dziedziny życia człowieka, z wyjątkiem grzechu. Święty Paweł wzywa: „Przeto czy jecie, czy pijecie, czy cokolwiek innego czynicie, wszystko na chwałę Bożą czyńcie” (1Kor 10,31).⁴⁵

Poza grzechem bowiem nie ma tego, co nie-Boskie. Wszystko inne ma ścisły związek z Bogiem, który na wszystko rozciąga swoją Świętość. Ciągłe jednak pozostaje człowiekowi wybór. Uznaniem Świętości Boga jest zachowanie Jego praw i nakazów we wszystkich dziedzinach życia. Nie są one bowiem wobec Boga autonomiczne. Stworzenie bowiem bez Stworzyciela zanika⁴⁶. Uznane zaś za takie przez ludzi jest wykroczeniem przeciwko ustanowionemu przez Boga porządkowi. Działania w takim nastawieniu nie mogą być zgodne z rzeczywistością, do której człowiek został stworzony; są zatem grzechem.⁴⁷

⁴⁴ Por. *tamże*, 61n.

⁴⁵ Por. *tamże*, s. 62n.

⁴⁶ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, Rzym 1965, nr 36.

⁴⁷ Por. T. Jelonk, *Biblijne pojęcie sacrum*, s. 62n.

Szczególne miejsce w tym świecie zajmują kapłani, którzy mają uświęcać wszystko, by realizowała się świętość według ustanowienia Bożego.

Raz zdobyta świętość nadal walczy w życiu doczesnym z grzechem. Dlatego chrześcijanie muszą się ciągle uświęcać (por. Ap 22,11), aby być gotowymi na przyjście Pana. Jak pisze św. Paweł: „A Pan (...) niech spotęguje waszą wzajemną miłość dla wszystkich, (...) aby serca wasze utwierdzone zostały jako nienaganne w świętości wobec Boga, Ojca naszego, na przyjście Pana naszego Jezusa wraz ze wszystkimi Jego świętymi” (1Tes 3,12n.). Wówczas ukaże się „Miasto Święte – Jeruzalem Nowe (...) zstępujące z nieba od Boga” (Ap 21,2). Tam zakwitnie drzewo życia, z którego będzie usunięte wszystko, co nieświęte (Ap 21n.; por. Za 14,20n.).

Dariusz ADAMCZYK, Sylwester BĘBAS

Słowa kluczowe: *sacrum, profanum*, świętość Boga, Bóg uświęcający, sens życia, człowiek uświęcający się

Keywords: *sacrum, profanum*, God's holiness, God sanctifying, the meaning of life, a man who sanctifies himself

The Christian *sacrum* Summary

In this paper the authors characterise the Christian notion of the sacred. They emphasise that the sacred is a term referring to an unspecified Mystery, that reference to the sacred sphere is associated with religion, and that the concept of the sacred is the central religious category. This gives ultimate meaning to human existence. All players get their sacredness from God. To the realm of the sacred belong also holy places. The article ends with a summary in which the authors point out that the Christian concept of the sanctity is very rich in contents.